

MPDL – Lëvizja për Paqe

Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor

Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë

Ju jeni i zhvendosur, të drejtat tuaja nuk janë

Konferenca për Kthimin e qëndrueshëm të pronave dhe zgjidhjet për zhvendosje në Kosovë gjatë tranzicionit
Dokumenti përfundimtar i Konferencës dhe rekomandimet

Nëntor 26 – 27 nëntor 2007. Hoteli Grand, Prishtinë

Tetë vite pas luftës, kthimi i pronës vazhdon të jetë një prej sfidave kryesore për Kosovën. Rreth 17,000 kthime të pakicave janë bërë deri në vitin 199, sipas Komësariatit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për Refugjat. Me mijëra të tjerë mbesin të zhvendosur dhe të drejtat e tyre nuk mbrohen në mënyrë adekuate. Më 26-27 nëntor, Misioni i OSBE-së në Kosovë, në bashkëpunim me organizatën joqeveritare spanjolle “Lëvizja për Paqe” dhe me Ministrinë e Ambientit dhe Planifikimit Hapësinor kanë organizuar një konferencë në Prishtinë me titull “Ju jeni i zhvendosur, të drejtat tuaja nuk janë” duke nxitur edhe më tej idetë dhe rekomandimet e cekura në raportin “Tetë vite më pas” të publikuar në qershor të vitit 2007. Qëllimi i konferencës ishte të shqyrtohen çështjet e pazgjidhura brengosëse lidhur me kthimin e pronës si dhe të vlerësohen mënyrat për gjetjen e zgjidhjeve të qëndrueshme për zhvendosjen përmes një procesi të gjërë përfshirës dhe konsultativ.

Ky dokument ofron një historik të shkurtër për çështjen e të drejtave pronësore dhe rikthimit për personat e zhvendosur nga Kosova, përmbledh pikat kyçe të cilat rezultuan nga diskutimet e konferencës dhe detajon rekomandimet specifike me të cilat u pajtuan pjesëmarrësit e konferencës.

Konferenca vuri në pah një numër çështjesh kyçe të cilat i kontribuojnë dobësimin të mbrojtjes së të drejtave të personave të zhvendosur. Për më tepër, ajo mundësoi hartimin e politikës dhe rekomandimeve ligjore:

- Mungesën e financimit dhe rastet e pengimit nga ana e autoriteteve lokale e bëjnë procesin e kthimit të pronës përmes Agjencionit Kosovar të Pronave një proces mjaft sfidues.
- Korniza ligjore dhe institucionale nuk është e përgatitur për të plotësuar nevojat e veçanta të personave të zhvendosur. Komunitat dhe gjykatat nuk mund t'i njoftojnë ata me kohë, ndërsa korniza ligjore në zbatim është jo adekuate.
- Shënimet kadastrale dhe gjyqësore përkitazi me Kosovën qëndrojnë të zhvendosura në Serbi. Për më tepër, nuk ekziston ndonjë procedurë adekuate e njoftimit publik dhe rishqyrtimit për të mbrojtur personat e zhvendosur kur bëhen ndryshime në regjistrin e pronës së patundshme për shkak të punës teknike apo transfereve pronësore. Në këtë drejtim, ekziston një nevojë e qartë që të përmirësohet bashkëpunimi institucionalë ndërmjet Republikës së Serbisë dhe institucioneve të

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

Kosovës në sferën e drejtësisë, regjistrimin e të drejtave mbi pronën e patundshme dhe në shërbimet tjera publike.

- Shkatërrimi i vendbanimeve joformale gjatë konfliktit në asnjë rast nuk duhet të çoj në ndarjen e mëtejme të romëve, ashkalinjve dhe egjiptasve. Personave të zhvendosur që kanë jetuar në vendbanimet joformale u duhen masa të veçanta të rregullimit të tokës në mënyrë që t'i mbrojnë të drejtat e tyre banesore. Ekziston nevoja për një organ koordinues dhe mbikëqyrës – përfshirë përfaqësues të të zhvendosurve, organizatat e shoqërisë civile dhe grupet e tjera kyçe të interesit – për të shqyrtuar dhe shtjelluar rregullisht sfidat e panumërta teknike dhe të politikës të cilat mbesin të pazgjidhura në sferën e kthimit të pronës apo zhvendosjes.
- Kthimet nuk janë e vetmja zgjidhje për zhvendosjen, kornizat e qarta për integrim lokal apo edhe rivendosje (përfshirë skemat për ndarjen e tokës) janë ende në pritje. Kjo është një çështje posaçërisht e ngutshme pasi që me mijëra persona të zhvendosur, përfshirë edhe ata që janë zhvendosur gjatë marsit të vitit 2004, vazhdojnë të jetojnë në kushte skajshmërisht joadekuate.
- Poashtu, kthimi apo kompensimi me naturë nuk është i vetmi mjet juridik në dispozicion për humbjen e gëzimit të të drejtave pronësore si pasojë e konfliktit. Kompensimi, si mjet juridik, poashtu duhet të merret parasysh, në përputhje me parimet ndërkombëtare të banimit dhe kthimit të pronës
- Kërkohen kontaktet më efektive në terren për personat e zhvendosur nga ana e komunave, gjykatave, Agjencionit Kosovar të Pronave, organizatave joqeveritare për ndihmë juridike si dhe institucioneve të tjera të interesuara në mënyrë që të ofrohen informata më të sakta.

Prapavija: standardet ndërkombëtare

Përbrenda standardeve evropiane, e drejta në kthim mund të shihet si një e drejtë e prejardhur, e drejtë e ndërtuar, e bërë në thelb nga e drejta në liri të lëvizjes (Neni 2, Protokoli 4, Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut), nga e drejta në pronë (Neni 1, Protokoli 1) si dhe nga e drejta e respektit për familje dhe jetë private (Neni 8). E drejta në mjet efektiv juridik për viktimat e shkeljeve të të drejtave të njeriut (gjegjësisht, Neni 13) është zhvilluar në kohët e fundit në Parimet e OKB-së për Korrigjim, të cilat e cekin kthimin e pronës si një lloj korrigjimi që u takon viktimave të “shkeljeve të rënda të së drejtës ndërkombëtare për të drejtat e njeriut dhe shkeljeve të rënda të së drejtës ndërkombëtare humanitare.¹ Personat e zhvendosur dhe refugjatët kanë të drejtë t’iu kthehen shtëpive të tyre dhe t’i riposëdojnë pronat e tyre. Kombet e Bashkuara kohët e fundit kanë hartuar një tërësi standardesh për mbrojtjen e objekteve

¹ ‘Parimet themelore dhe Udhëzimet mbi të drejtën në mjet juridik për viktimat e shkeljeve të mëdha të ligjit ndërkombëtar për të drejtat e njeriut dhe shkeljeve serioze të ligjit ndërkombëtar humanitar’, Dok. i OKB-së. A/RES/60/147 (mars 21, 2006).

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

banesore, tokës dhe të drejtave pronësore në situatat pas luftës dhe i ka integruar këto në një tërësi Parimesh mbi Banimin dhe Kthimin e Pronës për Refugjatët dhe të Zhvendosurit (Parimet e “Pinheiro-s”).² E rëndësishme së veçantë është e drejta në banim dhe kthim të pronës dhe e drejta në kthim vullnetar.

Qeveritë kanë përgjegjësi për të themeluar institucione që i mbrojnë të drejtat pronësore dhe që ofrojnë mekanizma korrigjues për qytetarët e saj. Kosova ka institucione që kanë mandate t’i zgjidhin kontestet pronësore dhe të mbrojnë të drejtën e të gjithë individëve për gëzim të qetë të posedimeve të tyre, ashtu siç parashikohet me standardet ndërkombëtare. Shfrytëzimi dhe funksionimi efektiv i këtyre institucioneve është me rëndësi thelbësore për fuqizimin e shtetit ligjor, zhvillimit si dhe kthimit të qëndrueshëm të të zhvendosurve gjatë konfliktit. Mbrojtja efektive e të drejtave pronësore kërkon që të gjithë akterët të ndihmojnë në fuqizimin dhe respektin për kornizën ligjore dhe institucionale në Kosovë e cila është themeluar të shtjellojë çështjen e kthimit të pronave. Komunitat, gjykatat, policia, Agjencioni Kosovar për Prona, shoqëria civile dhe bashkësia ndërkombëtare duhet të punojnë së bashku për t’u përkujdesur që këto institucione të respektohen dhe të jenë në gjendje ta kryejnë mandatin e tyre.

Konferenca mbi kthimin e qëndrueshëm të pronës dhe zgjidhjeve për zhvendosjen gjatë tranzicionit

Në konferencë kanë marrë pjesë përafërsisht rreth 200 individë që përfaqësojnë një shumëllojshmëri të gjerë të grupeve të interesit, përfshirë edhe Ministrinë për ambient dhe planifikim hapësinor, Ministrinë për komunitete dhe kthim; zyrtarët komunal për kthim; zyrat komunale të kadastrit; gjykatësit e gjykatave komunale; Zyra e UNMIK-ut për komunitete, kthim dhe pakica; Komisioneri i Lartë i Kombeve të Bashkuara për Refugjatë; Programi Zhvillimor i Kombeve të Bashkuara; Zyra ndërkombëtare për migrim; Zyra e Institucionit të Ombudspersonit në Kosovë; Agjencioni Kosovar për Prona; Shërbimi Policor i Kosovës dhe organizatat joqeveritare që ofrojnë ndihmë juridike. Vlen të theksohet se gjatë konferencës ishin të pranishëm edhe shumë persona të zhvendosur dhe përfaqësues të tyre. Institucionet e Republikës së Serbisë ishin të përfaqësuara nga Ministria për Kosovën dhe Metohinë dhe nga Qendra për Koordinim për Kosovë dhe Metohi.

Ky raport ofron një prapavijë të shkurtër të çështjes së të drejtave pronësore dhe kthimin për personat e zhvendosur nga Kosova, ofron përmbledhje të pikave kyçe të cilat kanë dalë nga diskutimet në konferencë dhe detajet e rekomandimeve specifike për të cilat janë pajtuar pjesëmarrësit e konferencës.

Grupet punuese

² Këto parime formalisht janë miratuar nga Nën-komisioni i OKB-së mbi Avancimin dhe Mbrojtjen e të drejtave të njeriut më 11 gusht 2005. (Parimet mbi banimin dhe kthimin e pronës për refugjatët dhe të zhvendosurit, E/CN.4/Sub.2/2005/17).

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

Gjatë konferencës, pjesëmarrësit janë ndarë në pesë grupe punuese, çdonjëra e udhëhequr nga një moderator. Çdo grup punues kishte për detyrë të diskutojë çështje specifike dhe të identifikojë rekomandime për t'i shqyrtuar ato:

Grupi punues 1. Qasje në banim adekuat dhe ndihmë për kthim për të zhvendosurit. Grupi vlerësoi mënyra për t'i shqyrtuar kushtet joadekuate të banimit të personave në zhvendosje. Ndhimja për kthim dhe reintegrim nuk është gjithnjë në dispozicion dhe nuk ka adresa të sakta për të siguruar banim dhe shërbime të tjera në trevat ku momentalisht jetojnë të zhvendosurit. Grupi poashtu ka diskutuar për mbrojtjen e objekteve banesore dhe të drejtave pronësore të romëve, ashkalinjve dhe egjiptasve. Ata i takojnë bashkësive më të rrezikuara në Kosovë dhe ballafaqohen me probleme të ndërthurura që e pengojnë qasjen e tyre në kthimin e pronës dhe në kthim në përgjithësi. Kushtet e tyre të banimit janë në përgjithësi jo adekuate. Shpesh ata jetojnë edhe në kushtet e jo-formalitetit: u mungon titulli i regjistruar për pronën dhe/ose dëshmi të dokumentuara për të dëshmuar të drejtat e tyre mbi shtëpitë e veta.

Grupi punues 2. Mbrojtja e së drejtës në banim dhe kthim të pronës përmes Agjencionit Kosovar për Prona. Agjencioni Kosovar për Prona (më herët Drejtorati për Çështje Banesore-Pronësore) ka kompetencë të zgjidh të gjitha ankesat e pazgjidhura të ndërlidhura me luftën në pronën e patundshme private. Është ky një institucion kyç në procesin e kthimit të pronës. Për të ofruar qëndrueshmëri të zgjidhjeve, kërkohet një koordinim i mirëfilltë institucional për gjyqësinë dhe me institucionet e tjera të Kosovës. Procesi i drejtë përmes mekanizmit të mirëfilltë me të gjitha resurset është një kusht pa të cilin nuk bëhet, për një proces efektiv të kthimit të pronave. Ky grup punues ka diskutuar gjendjen aktuale dhe sfidat momentale me të cilën ballafaqohet institucioni.

Grupi punues 3: Rolet dhe përgjegjësitë e institucioneve të tjera të Kosovës (gjykatat, kadastri, komunitet, policia) për mbrojtjen e të drejtave pronësore të të zhvendosurve. Agjencioni Kosovar për Prona nuk është i vetmi me përgjegjësi për mbrojtjen e të drejtave të të zhvendosurve. Gjykatat, Regjistri i të Drejtave për Pronën e Patundshme, komunitet dhe policia kanë rolet e tyre në ofrimin e mbrojtjes adekuate dhe në procesin e kthimit të qëndrueshëm të pronave. Ky grup punues vlerësoi, në këtë kontekst, sfidat momentale ligjore dhe institucionale për mbrojtjen e të drejtave të të zhvendosurve për banim dhe kthim të pronës, dhe për kthim të sigurt dhe të dinjitetshëm në shtëpi.

Grupi punues 4: Reforma ligjore duhet të ofrojë mbrojtje efektive të të drejtave. Mbrojtja adekuate e të drejtave në kohën e tranzicionit kërkon reforma domethënëse ligjore. Korniza ligjore e Kosovës është në tranzicion dhe zbrastëritat në legjislacion mund të ndikojnë në mënyrë negative në të drejtat e të zhvendosurve. Ky grup punues vlerësoi zbrastëritat në legjislacion dhe shqyrtoi mënyra se si të vazhdohet përpara në ofrimin e mbrojtjes më efektive të të drejtave.

Grupi punues 5: Pjesëmarrja efektive dhe mbrojtja e të drejtave të bashkësive të romëve, ashkalinjve dhe egjiptasve. Romët, ashkalinjtë dhe egjiptasit vazhdojnë të jetojnë të zhvendosur brenda dhe jashtë Kosovës tetë vite pas konfliktit dhe u takojnë grupeve më të marginalizuara. Aftësitë e bashkësive të tyre

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

të zhvendosura për vetë-organizim janë shumë të kufizuara, u mungon përfaqësimi i fortë dhe efektiv për të bërë që zëri i tyre të dëgjohet në organet dhe mekanizmat për koordinim të kthimit. Institucionet komunale në Kosovë kanë pak informata se ku jetojnë momentalisht këto bashkësi dhe në çfarë kushtesh, dhe sa prej tyre e shqyrtojnë fare kthimin në Kosovë. Ka shumë pak aktivitete për të kontaktuar këto bashkësi të zhvendosura dhe për përfshirjen e tyre në projektet e kthimit të organizuar. Situata e pasigurt politike në Kosovë është duke e vështirësuar situatën e romëve, ashkalinjëve dhe egjiptasve të zhvendosur dhe krijon rreziqe shtesë që të mbesin pa status të shtetësisë.

REKOMANDIMET

Për Kryeministrin e Republikës së Serbisë

- Të konsiderohen mundësitë për kthim dhe/ose ofrim të qasjes në shënime kadastrale dhe gjyqësore përkitazi me Kosovën të zhvendosurve të cilët momentalisht gjenden në Serbi
- Të zbatohen, në bashkëpunim me Qeverinë e Kosovës, dispozitat e “Protokollit mbi Kthimin Vullnetar dhe të Qëndrueshëm” ndërmjet UNMIK-ut/IPVQ-së/Republikës së Serbisë në vitin 2006.
- Të transformohet “Protokolli i Kthimit Vullnetar dhe të Qëndrueshëm” nga një dokument udhërrëfyes i politikës në instrument obligues ligjor.
- Të ndërmerren hapat për të përmirësuar bashkëpunimin teknik në sferën e drejtësisë, regjistrimit të të drejtave pronësore në patundshmëri dhe në shërbime të tjera publike me institucionet në Kosovë për të përmirësuar mbrojtjen e të drejtave të të zhvendosurve.

Për Qeverinë e Kosovës:

- Të zbatohen, në bashkëpunim me Qeverinë e Republikës së Serbisë, dispozitat e “Protokollit mbi Kthimin Vullnetar dhe të Qëndrueshëm” ndërmjet UNMIK-ut/IPVQ-së/Republikës së Serbisë në vitin 2006.
- Të transformohet “Protokolli i Kthimit Vullnetar dhe të Qëndrueshëm” nga një dokument udhërrëfyes i politikës në instrument obligues ligjor.

Movimiento por la Paz

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

IPVQ

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

- Të ndërmerren hapat për të përmirësuar bashkëpunimin teknik në sferën e drejtësisë, regjistrimit të të drejtave pronësore në patundshmëri dhe në shërbime të tjera publike me institucionet e Republikës së Serbisë për të përmirësuar mbrojtjen e të drejtave të të zhvendosurve.
- Në përputhje me “Standardet për Kosovën”, të vazhdohet që publikisht të flitet kundër banimeve ilegale dhe shfrytëzimit të pronës dhe të avancohet zbatimi i ligjeve përkatëse.
- Të hartohen dhe të zbatohen masat për lirim të personave të zhvendosur nga pagesa e taksave gjyqësore, kadastrale apo taksave të tjera administrative.
- Të mundësohet, në përputhje me “Standardet për Kosovën” funksionimi i vazhdueshëm i “Grupit të Interesit mbi Vendbanimet Joformale”, që ka për detyrë hartimin dhe zbatimin e një strategjie dhe plani të veprimit afat-mesëm dhe afat-gjatë për tërë Kosovën (përfshirë zbatimin e legjislacionit) mbi rregullarizimin e vendbanimeve joformale dhe parandalimin e vendbanimeve të reja.
- Të ofrohet, përmes Grupit të Interesit një mbikëqyrje adekuate e respektimit të dispozitave mbi vendbanimet joformale nga ana e komunave që janë parashikuar në Planin e Veprimit për Integrimin Evropian dhe në Standardet për Kosovën.
- Të informohen bashkësitë e zhvendosura të romëve, ashkalinjëve dhe egjiptasve jashtë Kosovës mbi zhvillimet rreth Strategjisë së Qeverisë për integrimin e romëve, ashkalinjëve dhe egjiptasve.
- Publikisht të shprehet përkushtimi për mbështetjen e kthimit të romëve, ashkalinjëve dhe egjiptasve të zhvendosur dhe refugjatë.
- Të ndihmohen përpjekjet e romëve, ashkalinjëve dhe egjiptasve si dhe bashkësisë së refugjatëve për krijimin e rrjetit regional për informim.

Për Ministrinë e Drejtësisë

- Të ndihmohen në bashkëpunim me Ministrinë për komunitete dhe kthim, Ministrinë serbe për Kosovën dhe me Komisionerin e Lartë të Kombeve të Bashkuara për Refugjatë mundësitë për përgatitjen e një baze të të dhënave për të zhvendosurit e cila do të përdoret në gjykatat lokale dhe në institucionet e tjera relevante.

Për Ministrinë për Komunitete dhe Kthim

- Të hulumtohen mundësitë për përmirësimin e qasjes së personave të zhvendosur në drejtësi dhe në komunikim me institucionet kosovare.

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

Për Ministrinë e Drejtësisë

- Të organizohet një fushatë e vetëdijesimit për blerësit e mundshëm të pronës së patundshme për të parandaluar shitblerje të falsifikuara.

Për Ministrinë e Shërbimeve Publike

- Të hartohet procedura për të informuar titullarët e zhvendosur të pronave lidhur me ndryshimet dhe punët teknike në Regjistrin e të Drejtave të Pasurisë së Patundshme dhe të ndryshohen afatet ekzistuese kohore për të ofruar qasje mjeteve efektive administrative dhe gjyqësore juridike. Njoftimet publike duhet të publikohen në gazetatat në Republikën e Serbisë.

Për komunitet dhe ministritë e Kosovës

- Të zbatohet Ligji ekzistues mbi Ekspropriimin në mënyrë konsistente dhe në veçanti të tregohet kujdes për njoftimin e titullarëve të zhvendosur të pronave, si dhe të kompensohen në mënyrë adekuate.

Për Komunitet

- Nën udhëheqjen e Ministrisë për Komunitete dhe Kthim dhe me aprovimin e UNMIK-ut, të ndahet toka për programet e banimit me synim integrimin lokal të personave të zhvendosur.
- Të integrohen Strategjitë komunale për kthim në Planet komunale zhvillimore duke marrë parasysh implikimet buxhetore.
- Të njihen nevojat e personave të zhvendosur brenda territorit të tyre dhe të përfshihen këto në programet specifike buxhetore të komunës për të lehtësuar kushtet joadekuate të banimit.
- Të integrohen vendbanimet joformale që janë ngritur që prej shumë kohësh – përfshirë ato që janë shkatërruar gjatë konfliktit – në planet hapësinore dhe për zhvillim urban. Të përmbahen nga shfrytëzimi i tokës për qëllime të tjera. Shkatërrimi i vendbanimeve joformale i ndërlidhur me konfliktin nuk duhet të shpie në ndarjen e mëtejme të bashkësive të romëve, ashkalinjëve dhe egjiptasve.
- Të arrihet përputhje me dispozitat e Standardit për Prona (Qëllimi 6.8) dhe Plani i Veprimit për Partneritet Evropian (Qëllimi 31) të ndalohen përpjekjet e paarsyetuara për të zhvilluar tokat publike që kanë vendbanime joformale të ngritura prej kohësh nga komunitetet minoritare apo grupe tjera të cënueshme për qëllime të tjera përveç atyre banesore nga ana e banorëve të tyre të mëhershëm. Nëse është i nevojshëm ri-zhvillimi, kompensimi apo banimi alternativ duhet t'i ofrohet të zhvendosurve.

Movimiento por la Paz

IPVQ

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

- Në rastet kur vendbanimet joformale zënë tokë publike, shtetërore apo shoqërore, të legalizohet situata e tyre, në bashkëpunim me institucionet e tjera qeveritare dhe akterët relevant ndërkombëtarë.
- Nëse është e domosdoshme, të mundësohet ri-parcelizimi, dhënia e tokës në shfrytëzim, ndërrimi i tokës me Agjencionin Kosovar të Mirëbesimit, integrimi në planet hapësinore dhe urbane dhe pranimi de facto i zënies afatgjate të tokës shoqërore.
- Në përputhje me “Parimet e Pinheiro-s”, të merren të gjitha masat administrative, legjislativë dhe gjyqësore për të mbështetur dhe mundësuar kthimin në përgjithësi dhe kthimin e pronës. Kështu, atje ku pengesat teknike lidhur me mbajtjen joformale të pronës vështirësojnë kthimin, e drejta individuale e personit të zhvendosur për t’u kthyer në shtëpi duhet të ketë prioritet mbi interesat e tjera publike, siç janë ato komerciale, rekreative apo interesat e trashëgimisë kulturore.
- Të ofrojë, me të gjitha mundësitë, banim social për personat e dëbuar nga pronat banesore të cilët i plotësojnë kriteret e rrezikueshmërisë sociale.
- Të merren masat e veçanta për të parandaluar ndërtimin ilegal në pronat e personave të zhvendosur.
- Të sigurohet financimi i mjaftueshëm për zbatimin e Strategjive komunale për kthim.
- Të zbatohet Ligji mbi gjuhët, posaçërisht lidhur me gjuhën romane në komunat ku kjo është e nevojshme.
- Të kyçen përfaqësuesit e bashkësisë në aktivitetet e kontakteve në terren siç janë vizitat shko-dhe-shiko.
- Të përfshihen propozimet dhe rekomandimet e bëra nga përfaqësuesit e romëve, ashkalinjëve dhe egjiptasve në proceset e planifikimit siç është hartimi i Strategjive komunale për kthim dhe planeve komunale hapësinore dhe urbane.
- Të kryhen aktivitete më efektive të kontaktit në terren nga ana e institucioneve komunale për romët, ashkalinjtë dhe egjiptasit e zhvendosur dhe refugjatë.

Për Kuvendin e Kosovës

- Të vlerësohet reforma e mundur ligjore apo format tjera për të ofruar njoftim, publicitet, përfaqësim dhe qasje adekuate në mjete juridike nga ana e personave të zhvendosur dhe pjesëtarëve të bashkësive minoritare në procedurat administrative.

Movimiento por la Paz

IPVQ

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

- *Ligji mbi gjykatat*: Hartimi i dispozitave të reja që do t'i zhvlerësonin ato në fuqi lidhur me Ligjin mbi Gjykatat (1978), do të ndihmonte që të definohet më mirë ligji në fuqi në sferat në kompetencë të gjykatave, pasi që momentalisht ekziston paqartësi dhe pasiguri ligjore.
- Të ndryshohet ligji në fuqi mbi obligimet (Ligji mbi Kontratat dhe Dëmet, neni 180) për të ofruar qartësi ligjore në përcaktimin e organit përgjegjës për ofrimin e kompensimit.
- Ligji mbi themelimin e Regjistrit të Pronave të Paluajtshme: të zgjatet afati 5 ditorë për njoftim publik i paraparë në paragrafin 3.3.b të Ligjit të Kuvendit të Kosovës 2003/13 mbi Amendamentet dhe Shtesat në Ligjin 2002/5 mbi Themelimin e Regjistrit të Pronave të Paluajtshme, në të paktën 15 ditë pune, në mënyrë që të sigurohet informimi i mirëfilltë i publikut. Të përfshihen kërkesat obligative për publikim në media në gjuhët Shqipe dhe Serbe.
- Të ndryshohet ligji në fuqi mbi procedurën civile për të mundësuar një sistem adekuat të njoftimit për të zhvendosurit të cilët nuk jetojnë në Kosovë
- Të shqyrtohet çështja e de-nacionalizimit përmes legjislacionit adekuat.
- Të adresohen çështjet e rikthimit të pronës lidhur me de-nacionalizimin përmes legjislacionit adekuat.
- Ligjvënësi duhet të ndryshojë procedurën për të emëruar një përfaqësues të përkohshëm. Për shembull, Ligji mbi Procedurën Kontestimore (Gazeta zyrtare e Republikës Socialiste Federative të Jugosllavisë, 4/1977 (37)) duhet të parasheh shprehimisht karakterin e jashtëzakonshëm të kësaj dispozite, dhe të kërkojë që gjykatësit të shfrytëzojnë të gjitha mjetet në dispozicion për të gjetur të pandehurin para emërimit të përfaqësuesit të përkohshëm (përfshirë përdorimin e Regjistrit Civil Qendror), si dhe të kërkojë që shpallja e emërimit të bëhet në të gjitha gjuhët zyrtare.

Për Shërbimin Policor të Kosovës dhe autoritetet komunale

- T'i respektojnë dispozitat ligjore të largimit të banuesve ilegal në rastet e ri-zënies së pronave banesore pas dëbimit.

Për Gjykatat e Kosovës:

Movimiento por la Paz

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

IPVQ

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

- Të respektohet karakteri i formës së prerë dhe i zbatueshëm i vendimeve të Komisionit të Ankesave për Çështjet Banesore-Pronësore.
- Për t'iu shmangur procedurave paralele dhe kundërthënëse mbi të njëjtën pronë, gjykatat duhet ta kontaktojnë Agjencionin Kosovar të Pronës në procedurat pronësore kudo që ka indikacione se prona është kërkuar përmes Agjencionit Kosovar të Pronave.
- Kryetarët e gjykatave duhet të përkujdesen që të gjithë gjykatësit të jenë në dijeni për karakterin e jashtëzakonshëm të emërimit të përfaqësuesit të përkohshëm dhe nevojës për të shfrytëzuar organin kompetent administrativ ose, sipas nevojës, mjete të arsyeshme alternative për të gjetur palët para se të kalohet në emërimin e përfaqësuesve të përkohshëm.
- Për këtë qëllim, kryetarët e gjykatave duhet të përkujdesen që të gjithë gjykatësit të jenë në dijeni për mundësinë që ofrohet sipas Urdhresës Administrative të UNMIK-ut 2002/16 ku autoritetet gjyqësore të UNMIK-ut mund të kërkojnë shpalljen e të dhënave personale nga Regjistri Qendror Civil. Gjykatësit duhet të kërkojnë shërbimet e Regjistrit Qendror Civil në përpjekjet e tyre për të gjetur të pandehurit.
- Gjatë emërimit të përfaqësuesit të përkohshëm për të pandehurit serb, kryetarët e gjykatave duhet të krijojnë praktikën sipas së cilës njoftimet përkatëse duhet të botohen edhe në gazetave serbe, në mënyrë që të forcohen përpjekjet e kontakteve në terren.

Për ofruesit e ndihmës ligjore pa pagesë

- Të zbatohen programe për t'iu ndihmuar personave të zhvendosur që jetojnë në kushtet e mbajtjes joformale të pronës për të rregulluar situatën e tyre përmes regjistrimit të transfereve, trashëgimive, ankesave bazuar në posedimet jo të favorshme apo metodave të tjera.

Për Agjencinë Kosovare të Pronës

- Të rihapet afati për parashtrimin e ankesave për AKP-në (3 dhjetor 2007) për gjashtë muaj të tjerë.
- Të ofrohet transparencë procedurale dhe qasje informatave për të gjitha palët në ankesat e kontestuara.
- Të administrojë në koordinim me komunat, shtëpitë e zbrazëta të rindërtuara, të financuara nga organizatat ndërkombëtare.
- Të arrihet, në bashkëpunim me autoritetet relevante, implementimi efektiv i mandatit të tij në tërë territorin e Kosovës, përfshirë pjesën veriore të Mitrovicës.

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

Për Institutin Gjyqësor të Kosovës

- Të ofrojë trajnim intensiv mbi shtrirjen e rishqyrtimit të gjykatave në rastet kur ankesat 'A' i janë drejtuar gjykatave të rregullta nga Komisionet për Ankesat Pronësore.
- Të ofrojë trajnim intensiv për të gjitha gjykatat komunale lidhur me kompetencat dhe jurisdikcionin e Agjencionit Kosovar të Pronave dhe Komisionit për Ankesat Pronësore.

Për Përfaqësuesin Special të Sekretarit të Përgjithshëm

- Të shpallet Ligji i Parlamentit të Kosovës mbi Eksproprijimin për të ofruar siguri ligjore dhe mbrojtje të të drejtave kur autoritetet publike i privojnë individët nga posedimet e tyre për interesa publike.
- Të vlerësohen vendimet rreth eksproprijimit të nxjerrë nga komunat në Kosovë që nga themelimi i UNMIK-ut në mënyrë që të intervenojë duke shfrytëzuar kompetencat e rezervuara sipas nevojës, në mbrojtje të të drejtave pronësore.

Zyrës së UNMIK-ut për Çështjet Ligjore

- Të përshpejtohet përgatitja e legjislacionit të nevojshëm për implementimin e plotë të mandatit të Agjencionit Kosovar të Pronave, përfshirë legjislacionin e papërfunduar që rregullon kompensimin për ekzekutimin e kërkesave rreth objekteve banesore.

Për zyrën e UNMIK-ut për komunitete, kthim dhe pakica dhe për Ministrinë për komunitete dhe kthim

- Të zvogëlohen kushtet e rekomanduara lidhur me madhësinë e shtëpisë për të nxitur ndërtimin e shtëpive më të vogla se 75m², posaçërisht në vendbanimet joformale. Përndryshe, të azhurnohet rregullisht Doracaku i ndryshuar për kthimin e qëndrueshëm bazuar në mësimet e nxjerra përmes implementimit në terren.

Për Departamentin e UNMIK-ut për Drejtësi

- Të përgatitet propozimi bashkërisht me grupet e tjera të interesit për t'i gjykuar sa më shpejtë rastet pronësore të parashtruara nga serbët kundër KFOR-it, UNMIK-ut, komunave dhe individëve të suspenduara në vitin 2004 (dhe rastet e ndërlidhura), përfshirë ndihmën gjykatave dhe gjykatësve, si dhe eliminimin e pengesave ligjore.

MPDL – Lëvizja për Paqe

**Ministria e Ambientit dhe
Planifikimit Hapësinor**

**Organizata për Siguri dhe
Bashkëpunim në Evropë**

- Të ndryshohen dhe kanalizohen procedurat për parandalimin e shitblerjeve të falsifikuara, siç është verifikimi i letrave të autorizimit të lëshuara në Serbi.

Për Komisionerin e Lartë të Kombeve të Bashkuara për Refugjatë

- Të mundësohet një përgatitje dhe proces më transparent i përzgjedhjes së pjesëmarrësve për vizitat shko-dhe-shiko. Të mundësohet përfshirja më e madhe e përfaqësuesve të të zhvendosurve në të gjitha fazat e procesit përgatitor të vizitës shko-dhe-shiko.

Për donatorët ndërkombëtar

- Të financohen projektet e qeverive lokale që synojnë të lehtësojnë kushtet joadekuate të banimit të personave të zhvendosur paralelisht me procesin e kthimit. Banimi i përkohshëm joadekuat (barakat, kontejnerët) nuk duhet të bëhen zgjidhje të përhershme.

Për bashkësitë e romëve, ashkalinjëve dhe egjiptasve në Kosovë dhe për bashkësitë e të zhvendosurve dhe refugjatëve jashtë Kosovës:

- Të marrin pjesë në aktivitetet e kontaktit në terren siç janë vizitat shko-dhe-shiko.
- Të mundësohet një pjesëmarrje më e madhe e grave të zhvendosura në vizitat shko-dhe-shiko dhe në strukturat për kthim.
- T'i kontribuojnë fuqizimit të rrjetit informativ të bashkësive të romëve, ashkalinjëve dhe egjiptasve për të zhvendosurit dhe refugjatët (përfshirë Iniciativën 6 (OJQ e romëve dhe ashkalinjëve nga Prizreni), Informativni Centar – Shoqata e Romëve dhe Egjiptasve në Mal të Zi dhe Shoqata Humanitare e Pakicave Kombëtare dhe Etnike "Bratstvo" në Beograd).
- Të identifikohen përfaqësuesit përgjegjës dhe legjitim për t'i shtjelluar çështjet e interesit të njëmendtë dhe nevojat e bashkësive të tyre si dhe të angazhohet në mënyrë më pro-aktive me institucionet komunale.

Për akterët ndërkombëtarë (Këshilli Danez për Refugjatë, Komisioneri i Lartë i Kombeve të Bashkuara për Refugjatë, Misioni i OSBE-së në Kosovë, Serbi, Mal të Zi dhe ish Republikën Federale Jugosllave të Maqedonisë)

- T'i ndihmojë përpjekjet e të zhvendosurve dhe refugjatëve për të ndërtuar një rrjet regional. Të ndihmohet me ngritjen e kapaciteteve, të promovohen pikësynimet dhe aktivitetet e rrjetit; të ofrohet mbështetja teknike dhe financiare.